

EL GESTOR HA D'ESDEVENIR PAGÈS

LA CONSERVACIÓ D'UN PAISATGE HUMÀ

És sols lo començament
lo que prenies per terme.
L'univers és infinit,
pertot acaba i comença,
i ençà, enllà, amunt i avall,
la immensitat és oberta,
i a on tu veus lo desert
eixams de mons formiguegen.

JACINT VERDAGUER. *Plus ultra* (fragment).

Ja n'havíem parlat, però el tema s'ho val perquè il·lustra molts casos més en què la conservació passa per la imitació més o menys reeixida de pràctiques tradicionals. Per tant (re)situem-nos en una plana de la depressió de l'Ebre convertida a cop d'arada, destrala i foc medieval en plana de conreu cerealista. Un mosaic de terres de secà amb guarets, terres ermes i trossos dedicats a l'ordi, la civada i el blat que alternen amb cultius farratgers. El resultat és un paisatge humà on s'instal·len organismes adaptats a temperatures extremes, que necessiten àmplies zones desforestades, ocells com la ganga, del qual vàrem parlar al número 58 de MÈTODE, i tot un seguit de companys de viatge: el sisó, la xurra, el gaig blau, la trenca, el xoriguer petit, l'esparver cendrós i un etcètera que configuren el que ens hem atrevit a anomenar els ocells estèpics.

Però les coses mai no es queden quietes sobre aquest planeta i en les darreres dècades hem pres ben fort l'accelerador dels canvis sobre aquestes terres: canvis tec-

nològics que han intensificat els conreus i n'han accelerat els cicles seculars, possibilitat de convertir les terres poc valorades socialment del secà en abocadors d'andròmines domèstiques, embornals de purins, llocs on construir granges per a l'establiment del ramat i sobretot l'expectativa de la transformació en terres de regadiu, com ja s'ha esdevingut en bona part de la distribució de les terres de secà de casa nostra. L'impuls és el mateix que va portar a desforestar i cultivar aquestes terres des de fa més de 1200 anys. Simplement la tecnologia ha posat a l'abast possibilitats de transformació més grans. Tanmateix el tombant del segle XXI ens posa de cara a cara amb les nostres contradiccions.

La plana de Lleida arriba al segle XXI amb unes condicions naturals poc comunes en els països mediterranis que han d'encaixar amb unes expectatives històriques aixecades per planificacions territorials que varen ser dissenyades abans que el conservacionisme entrés en els textos legals. Com encaixem l'antic projecte del canal Segarra-Garrigues i la transformació al regadiu de gairebé totes les terres de secà que queden a la plana amb les figures de protecció que suposen l'aplicació de

les directives europees 79/409/CEE, relativa a la conservació dels ocells silvestres i la 92/43/CEE, relativa a la conservació dels hàbitats naturals i de la fauna i flora silvestres? I el que és més important, com satisfer unes expectatives que vénen de tan lluny amb la nova sensibilitat ambiental de bona part de la societat? De la col·lisió entre la inèrcia transformadora secular i el nou mur proteccionista surten dues sentències que capgiren el paper del gestor ambiental. Una per falta de designació d'espais declarats com a ZEPA (zona d'especial protecció per a les aus) que s'estableix a la directiva de l'any 1979 i que el Regne d'Espanya ha d'aplicar a partir de la seua entrada en la llavors CEE, o pensàvem que tot eren subvencions? L'altra ve motivada per l'afectació dels hàbitats per la posada en funcionament del canal Segarra-Garrigues i pel que es considera una Declaració d'Impacte Ambiental (DIA) insuficient. Les sentències no deixen lloc a dubtes i amenacen amb sancions més que considerables. Mala peça al teler d'una administració massa avesada a fer conservació per la via de la limitació d'usos i amb poca experiència en gestió activa. No hi ha més opcions que arromangar-se i fer gestió d'un hàbitat que no pot seguir el procediment d'altres indrets: es tracta d'uns hàbitats altament humanitzats que necessiten una intensa gestió si no es volen malmetre els valors que els han portat a merèixer aquesta consideració. I se n'ha fet, i se'n fa, de gestió activa. En aplicació de plans pilot, mesures de la DIA, projectes demostratius de l'administració, etc. Un cop definides les zones de protecció cal portar-hi a terme una gestió detallada que inclou la catalogació dels elements destacats, la diagnosi dels principals problemes de conservació i l'aplicació de mesures que en molts casos són una versió millorada per la tecnologia de les tècniques de gestió de l'hàbitat que, de manera involuntària, s'havien portat a terme històricament. Es tracta d'accions imitadores del model tradicional com ara el manteniment de terres sense conreu en una aproximació al guaret tradicional o el proveïment d'uns abeuradors

que s'havien rarificat ja que la ramaderia extensiva ha anat deixant pas a un model intensiu. Però també la introducció d'altres tècniques com ara la sembra directa, la racionalització de l'adobat de les terres o la rotació de cultius com a bases de l'agricultura de conservació en substitució de tècniques com ara el llaurat que suposen major pèrdua d'aigua i un afavoriment de l'erosió. O d'altres de més cridaneres per a l'observador ocasional com ara el desbrossament per crear franges en els cultius nous o amb menor alçada de les plantes, tècnica que afavoreix espècies com ara el sisó, que troba en aquests espais el lloc ideal per establir els seus *leks*. Arribat el moment del festeig els mascles de sisó busquen un lloc amb menys vegetació des d'on atreure les femelles amb una dansa que alternen amb cant, un insistent picar de potes contra el terra i per fi un salt que els fa visibles en el pla. En una plana coberta de conreus de cereal els mascles de sisó depenen de guarets, marges i erms cada vegada més escassos atesa la lenta però incessant intensificació dels cultius. Les franges en els cereals són, doncs, molt útils per establir-se i mirar d'atreure tantes femelles com sigui possible amb un comportament que fa dels secans un espectacle als ulls del qui hi vulgui veure més que un desert.

Conservar uns valors naturals que depenen d'un medi agrari viu? O el que és el mateix, mantenir un medi agrari actiu en una situació de desavantatge productiu? Tot un repte en contra de la lògica de la producció econòmica, caldrà buscar alternatives als camins de sempre. Creieu-me si us dic que els secans s'ho valen.

BIBLIOGRAFIA

ESTRADA, J. *et al.*, 1996. *Avifauna estèpica de la depresión del Ebro catalana: Distribución y estima poblacional*. In FERNÁNDEZ GUTIÉRREZ, J. i J. SANZ-ZUASTI (eds.). *Conservación de las Aves Esteparias y su Hábitat*. Junta de Castilla-León. Valladolid.

SECANS. 2010. *Lo Samerlic*. *Revista del projecte Secans*. Disponible en <<http://www.secans.cat/losamerlic.htm>>.

CARLES SANTANA I GARCÍA
Biòleg (Solsona, Lleida)

